

2024

**Service learning jako nástroj rozvoje kompetencí
a občanské angažovanosti mládeže**

SERVICE LEARNING

Příručka pro pracovníky s mládeží

Překlad a adaptace pro ČR

Jiřina Písková
Stanislava Hamáková

Korekce

Alžbeta Brozmanová Gregorová

Erasmus+

**Národní
Asociace
Dobrovolnictví**

Podpora Evropské komise pro vydání této publikace neznamena souhlas s jejím obsahem. Odráží názory autorů a Komise nenesse odpovědnost za jakékoliv použití informací v ní obsažených.

Realizováno v rámci projektu **Service learning jako nástroj rozvoje kompetencí a občanské angažovanosti mládeže**, číslo projektu: 2023-1-CZ01-KA210-YOU-000151585, realizace: 1. 9. 2023 - 31. 8. 2024.

Projekt podpořila Evropská unie, Program Erasmus+ mládež.

Financováno
Evropskou unií

Autoři v původním znění:

Service learning v práci s mládeží. Příručka pro pracovníkov s mládeží. 1. vyd. Banská Bystrica: Platforma dobrovolníckych centier a organizácií, 2022. ISBN 978-80-973034-7-1 (tištěná verze). ISBN 978-80-974174-8-8 (online verze).

Alžbeta Brozmanová Gregorová
Boglárka Meggyesfalvi
Borbála Cecilia Hadréva
Jana Šolcová
Tamara Fabac
Marta Hauserová
Slađana Novota
Diana Bere
Corina Pinte
Boťu Măđălina
Agnieszka Lissowska Lewkowicz
Anna Walas
Boglárka Meggyesfalvi
Borbála Cecilia Hadréva
András F. Tóth
Brigitta Nagyová

Recenzenti:

Masha Cek
Ema Źufić
Olga Slifirska
Andrea Kuremszki
Bence Zsolt Halmos
Erzsebet Hosszu
Elena-Andreea Nego
Alexandra Rus
Andreea-Ştefania Ionaşcu
Budiştean Svetlana
Iveta Harvaneková
Eva Jelínková

Součástí této příručky jsou pracovní listy:

Cesty k dobrovolnictvu. Metodika výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovolnictvu. 1. vyd. Banská Bystrica: Platforma dobrovolníckych centier a organizácií, 2019. ISBN 978-80-973034-3-3 (tištěná verze).

ÚVOD

Mnoho organizací, koordinátorů dobrovolníků a pracovníků s mládeží vnímá v dobrovolnictví i vzdělávací příležitost, ale častokrát nevyužívají dostatečně jeho vzdělávací potenciál. Vybalancovat vzdělávání a osobnostní růst dobrovolníka na jedné straně a na druhé straně naplnit potřeby komunity není pro pracovníky s mládeží vždy jednoduché. Většinou se stává, že koordinátoři dobrovolníků se soustředí primárně na službu a naplnění potřeb jejích příjemců. Očekávají, že učení se děje automaticky, a když mají uznat a validovat proces neformálního vzdělávání, mají problém pojmenovat naučené.

Momentálně v České republice neexistuje vzdělávání pro pracovníky s mládeží a vzdělávání, které by jim umožnilo implementovat strategii service learning do jejich práce s mládeží, neexistují ani podklady v písemné formě, které by mohly využít. Cílem projektu "Service learning jako nástroj rozvoje kompetencí a občanské angažovanosti mládeže", který ve spolupráci s partnerskou organizací Platforma dobrovolnických center a organizací (Slovensko) předložila Národní asociace dobrovolnictví, je zavést metodu service learningu do České republiky, a to prostřednictvím vytvoření sítě proškolených koordinátorů dobrovolníků, pracovníků s mládeží a dalších.

Všeobecným cílem projektu "Service learning jako nástroj rozvoje kompetencí a občanské angažovanosti mládeže" je rozvinout kompetence a zlepšit příležitosti mládeže ekonomicky i sociálně participovat na rozvoji společnosti na různých úrovních (lokální, regionální, národní i evropské). Specifickými cíli jsou: zlepšení kvality vzdělávacího rozměru práce s mládeží implementací strategie service learning do práce s mladými dobrovolníky, zlepšení kapacit organizací a pracovníků s mládeží při implementaci konceptu service learning do praxe, zvýšení povědomí o dobrovolnictví jako vzdělávací zkušenosti, posílení propojení služby a učení dobrovolné zkušenosti mladých lidí, vytvoření podmínek pro zapojení se do dobrovolnictví mladým lidem se znevýhodněním a přenos know-how mezi kulturně a sociologicky velmi podobnými zeměmi.

Projekt se přímo zaměřuje na podporu jednotlivců v získávání a rozvoji základních dovedností a klíčových kompetencí aktivní participací na řešení skutečných potřeb komunit. Získané dovednosti a kompetence mají podpořit zaměstnatelnost, sociální rozvoj a osobní rozvoj jednotlivců a směřují k dlouhodobé podpoře participace na občanském životě. Mladým lidem tak dáváme nástroj i k dalším budoucím změnám (volba zaměstnání, vyhledávání a řešení problémů, vůle vyslovit svůj názor, aktivně se podílet na veřejném dění, zajímat se o celospolečenské dění, pozitivní vnímání neziskového sektoru, atd.)

Rozhodnutí Evropského parlamentu ze dne 22. dubna 2008 o přínosu dobrovolnictví k hospodářské a sociální soudržnosti vyzývá Komisi, členské státy a regionální a místní orgány, aby podporovaly začlenění dobrovolnictví do vzdělávání na všech úrovních, aby vytvářely příležitosti pro dobrovolnické aktivity na základních stupních vzdělávacího systému tak, aby byly vnímány jako běžný příspěvek k životu společnosti, a aby pokračovaly v podpoře těchto aktivit i v pozdějším věku u starších žáků;

dále usnadnit "učení se službou", kdy studenti pracují ve spolupráci s dobrovolnými nebo komunitními skupinami, podporovat vazby mezi dobrovolnickým a vzdělávacím sektorem na všech úrovních s cílem podpořit dobrovolnictví a potvrdit dobrovolnické vzdělávání jako součást celoživotního učení. Mnoho organizací a pracovníků s mládeží vnímá dobrovolnictví jako vzdělávací příležitost, ale dostatečně nevyužívá jeho vzdělávací potenciál. Dosáhnout rovnováhy mezi vzděláváním a osobním rozvojem dobrovolníka na jedné straně a naplňováním skutečných potřeb komunity na straně druhé není pro národní i mezinárodní dobrovolníky vždy snadné. Často je kladen velký důraz na solidární služby a uspokojování potřeb příjemců pomoci, aniž by byl definován vzdělávací proces. Koordinátoři dobrovolníků a pracovníci s mládeží jsou přesvědčeni, že k učení dochází při dobrovolnické činnosti "automaticky", ale když je třeba proces neformálního učení uznat a potvrdit, mají problém s pojmenováním výsledků učení v rámci dobrovolnické činnosti.

Service learning kombinuje smysluplnou službu komunitě se vzděláváním. Service learning může být považován za součást formálního i neformálního vzdělávání, případně může obě tyto oblasti kombinovat. Oba směry lze také rozlišovat. Projekty service learningu mohou být produktem škol, tj. v rámci formálního vzdělávání prostřednictvím vzdělávacích politik, ale mohou být nabízeny také prostřednictvím nevládních organizací jako strategie práce s mládeží - tj. prostřednictvím politik pro mládež. Service learning lze také chápat jako způsob výchovy k dobrovolnictví a aktivnímu občanství. Existuje mnoho mladých lidí, kteří by mohli být cenným zdrojem aktivního občanství, ale buď se nenaučili být aktivní a proaktivní, nebo se ztratili v informačním boomu, kterému v současnosti čelí. Nejdůležitější zjištění z mezinárodních výzkumů naznačují, že učení se službou má na mladé lidi pozitivní vliv v řadě oblastí. Patří mezi ně rozvoj tzv. klíčových kompetencí (např. komunikačních dovedností, vůdcovství, spolupráce, kulturního porozumění, odpovědnosti, učení, řešení problémů, kritického myšlení atd.) a občanské angažovanosti a také posilování víry mladých lidí v možnost uskutečnit změnu ve společnosti.

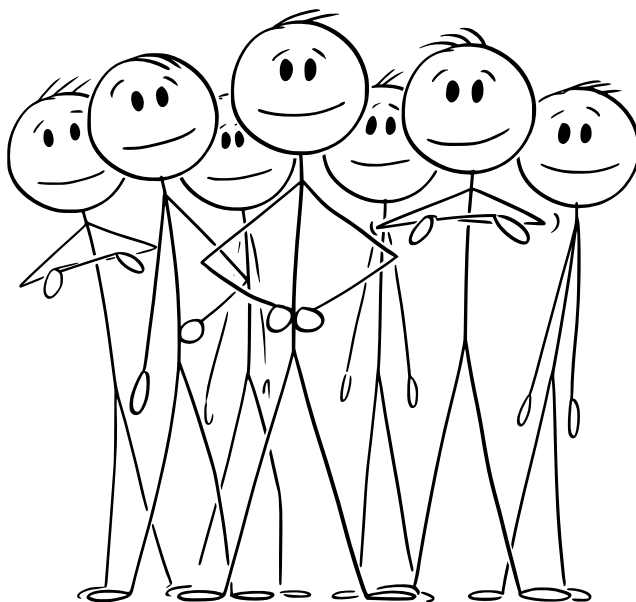
Potenciál vzdělávání ve službách je v zemích střední a východní Evropy stále nedostatečně využíván kvůli nedostatku struktur, kompetencí a zkušeností s tvorbou strategií. Service learning vznikl v USA a jeho implementace v evropském kontextu má několik specifíků souvisejících se sociálními a kulturními rozdíly a potřebou angažovanosti a zapojení do občanského a komunitního života.

V rámci projektu Erasmus+ "Service learning jako nástroj rozvoje kompetencí a občanské angažovanosti mládeže" si partnerské organizace kladou za cíl zlepšit kvalitu a adekvátnost nabídky školení v oblasti service learningu v práci s mládeží, posílit kapacity organizací a pracovníků s mládeží v oblasti zavádění service learningu do praxe a možnosti jeho realizace ve spolupráci s národními i mezinárodními mladými dobrovolníky a také zvýšit kvalitu práce s mládeží, především v oblasti dobrovolnictví mládeže. Proto byla vydána řada publikací pro pracovníky s mládeží a další zainteresované strany, které jsou připraveny převzít odpovědnost za zavedení a rozvoj service learningu ve svých organizacích ve prospěch všech zúčastněných stran.

Pojem service learning, jsme se v České republice rozhodli používat v jeho anglickém znění a nepřekládat jej. Anglický název je již v mnoha zemích známou a respektovanou metodou, kterou i u nás chceme uplatnit a rozvíjet pod mezinárodním označením.

Cílem této příručky je poskytnout podporu pracovníkům s mládeží, kteří se rozhodnou zavést ve své organizaci service learning. Příručka je rozdělena do několika kapitol, které poskytují přehled klíčových otázek spojených s chápáním a uplatňováním service learningu v práci s mládeží.

Příručka je určena pracovníkům s mládeží, kteří pracují v neformálním vzdělávání, ale mohou ji využít i učitelé základních a středních škol v rámci formálního vzdělávání. V příručce používáme pojmy mládež, mladí lidé a pracovníci s mládeží. Mladí lidé jsou lidé ve věku od 13 do 30 let. Pro účely evropských politik mládeže toto věkové rozmezí používá Evropská komise i Rada Evropy (2004). Pracovníci s mládeží jsou lidé, kteří jsou v přímém kontaktu s mladými lidmi a vykonávají činnosti zaměřené na podporu jejich osobního a sociálního rozvoje prostřednictvím neformálního a informálního učení. Pracovníky s mládeží mohou být jak profesionálové, tak dobrovolníci, ale i státní zaměstnanci nebo pracovníci nevládních organizací (Evropská komise, 2015).

Tato příručka v původním znění vznikla jako součást projektu "Dobrovolnictví jako příležitost ke vzdělávání", zkráceně EDUVOL, v sekci Strategické partnerství programu Erasmus+ 2014-2020 (dále jen Erasmus+), jak je uvedeno ve smlouvě číslo 2019-2-SK02-KA205-002174. Projekt realizovali Platforma dobrovolnických center a organizací (Slovensko), Sdružení pro rozvoj občanské společnosti SMART (Chorvatsko), Dobrovolnické centrum ve Varšavě (Polsko), Önkéntes Központ Alapítvány/Foundation of Volunteer Centres (Maďarsko) a Pro Vobis - National Resource Centre for Volunteerism (Rumunsko).

SERVICE LEARNING JAKO VZDĚLÁVACÍ NÁSTROJ V PRÁCI S MLÁDEŽÍ

Odborná literatura nabízí několik základních teoretických definic service learningu, stejně jako několik paradigmat a pohledů na tuto strategii. Service learning je považován za zkušenost, pedagogický koncept, techniku učení, filozofický koncept nebo sociální hnutí. Service learning (někdy označovaný jako komunitní učení nebo komunitně angažované učení) je v literatuře často označován jako doktrína vzdělávání, která kombinuje komunitní službu se vzdělávacími příležitostmi nabízenými zainteresovaným mladým lidem (Heffernan, 2001). Service learning je obecně definován jako "vyvážený přístup k zážitkovému učení", který může "poskytnout stejný důraz jak na komunitní činnost, tak na učení, k němuž při ní dochází" (Furco, 1996, s. 3).

Navzdory mnoha definicím service learningu jsme v literatuře našli několik klíčových prvků:

- 1) Je to předem naplánovaná a organizovaná zkušenost získaná prostřednictvím služby, která reaguje na autentické potřeby komunity. Service learning podporuje transformaci tradičního modelu pomáhání (služba komunitě) na horizontální model solidarity (služba s komunitou).
- 2) Je založena na aktivním zapojení mladých lidí do všech fází projektu service learning, od plánování až po hodnocení. Mladí lidé by měli být vlastníky projektu service learningu a měli by vystupovat jako vedoucí, nikoliv pouze jako realizátoři aktivit.
- 3) Zkušenosti ze služby jsou účelně propojeny s učebními osnovami. Existuje jasné spojení mezi službou komunitě a vzdělávacími cíli.
- 4) Poskytuje časovou posloupnost, která umožňuje účastníkům reflektovat zkušenost se službou.

Veřejně prospěšné činnosti mohou být zahrnuty do školních osnov v různých předmětech a studijních programech v rámci formálního vzdělávání a věříme, že je lze začlenit i do práce s mládeží.

1.1. Základy Service learningu

Service learning je strategie učení a výuky, při níž se proces učení uskutečňuje prostřednictvím cílené veřejně prospěšné činnosti, která se později stává předmětem reflexe. Pracovník s mládeží a mladý člověk si stanoví vzdělávací cíl, kterého mladý člověk dosáhne účastí na veřejně prospěšné činnosti, která odpovídá zjištěné potřebě společnosti, a později o této zkušenosti s pracovníkem s mládeží přemýšlí. Učení se službou se zaměřuje jak na činnost, která je prospěšná pro komunitu, tak na vzdělávací přínosy, které z ní vyplývají pro osobu, jež činnost vykonává. **Vzájemná povaha** service learningu znamená, že místní komunita získá něco, co potřebuje, a osoba, která vykonává činnost ve prospěch ostatních, získá nové znalosti a kompetence (Furco, 1996).

Vedení mládeže je důležitým aspektem procesu učení se službou. Mládež by měla zjistit, jaké jsou potřeby místní komunity, najít způsoby, jak problém vyřešit nebo zmírnit, a také rozhodnout, co a jak je třeba udělat. Podpora pracovníka s mládeží je potřebná, ale hlavní odpovědnost za projekt, který vyžaduje aktivní vedení, by měli mít oni sami.

Pracovník s mládeží stanovuje cíle učení a vede proces reflexe v průběhu celého projektu: klade otázky o tom, co se děje, co a jak se lze naučit, co je třeba napravit, co bylo obtížné a jak to usnadnit atd. Pracovník s mládeží by měl účastníkům pomáhat hledat řešení, ale neměl by jim nabízet hotová řešení.

Service learning funguje v kontextu skupinové práce. Některé jeho aspekty je však možné využít i při individuální práci, zejména při řízené reflexi.

Příklad:

Student medicíny, který pracuje jako dobrovolník v domově důchodců, by mohl mít z učení se službou velký prospěch. Ve spolupráci s klíčovým pracovníkem by si mohl stanovit studijní cíle týkající se zdraví seniorů a poté s pracovníkem s mládeží diskutovat a analyzovat svou práci a konkrétní každodenní situace ve snaze těchto cílů dosáhnout. Díky tomu může například získat praktické dovednosti související s péčí o seniory a rozšířit si tak své znalosti v oblasti geriatric. Mohl by se také dozvědět mnoho o svých silných stránkách v tomto typu práce nebo se podívat na to, co mu dělá potíže, zamyslet se nad tím, jak tyto potíže překonat, a vyzkoušet si to v praxi. Domov pro seniory by tak získal dobrovolníka, který je do své práce mnohem více ponořen.

Dobrou metodou je práce na projektu v týmu. Účastníci si rozdělí úkoly a poté - s využitím svých schopností, znalostí a dovedností - společně pracují na realizaci projektu, který odpovídá potřebám místní komunity. Díky tomu získají znalosti a dovednosti související s konkrétním problémem, ale také rozvíjí měkké dovednosti, jako je komunikace a týmová práce.

Příklad:

Příkladem uplatnění metodiky service learning ve skupinové práci může být činnost školního dobrovolnického kroužku, např. pořádání klubu deskových her pro starší lidi. Nápad na takový klub by měl vzniknout poté, co byly zjištěny potřeby místní komunity a mládež je prodiskutovala se seniory. Při organizaci takové akce by mladí lidé museli vyřešit několik problémů, jako je výběr vhodné místnosti, rezervace místnosti, její vybavení potřebným nábytkem, pozvání seniorů a stanovení termínu setkání, zajištění občerstvení a nápojů, výběr her, účast na moderování akce atd. Některé vzdělávací cíle mohou být stejné pro celou skupinu (např. procvičování komunikačních dovedností: dávání pokynů, vysvětlování), jiné mohou být individualizované v závislosti na rolích a úkolech konkrétních účastníků (např. řízení rozpočtu, plánování výdajů na občerstvení atd.). Vedoucí klubu může mít roli pracovníka s mládeží, který posiluje proces učení tím, že účastníky povzbuzuje k tomu, aby se zamýšleli nad jednotlivými kroky projektu a dovednostmi/kompetencemi, které získávají.

Kromě specifických dovedností se service learning zaměřuje na reflexi problémů komunity a pomáhá žákům nejen si problémů všimnout, ale také hledat jejich řešení. Projekty využívající tuto metodu se proto často stávají výchozí linií pro následné aktivity v oblasti komunitní práce.

Učení se službou mladým lidem posiluje:

- pocit kontroly,
- odpovědnost (úspěch celého projektu ve všech fázích vyžaduje odhodlání a odpovědnost za jednotlivé úkoly),
- osobní výkon,
- vedení,

- interpersonální dovednosti,
- kritické myšlení,
- schopnost reflexe a sebereflexe,
- pocit sounáležitosti s místní komunitou,
- zvyšování povědomí o světě,
- zvyšování povědomí o vlastních hodnotách,
- sociální angažovanost,
- znalosti a dovednosti související s činností prováděnou v rámci projektu (Astin, 2020).

1.2. Rozdíly mezi učením se službou, dobrovolnictvím a vzdělávacími aktivitami

Při práci s pojmem service learning je nutné rozlišovat mezi komunitní prací, dobrovolnictvím, terénním vzděláváním, stážemi, vzdělávacími aktivitami a service learningem (Fiske, 2001; Furco & Holland, 2005; Lipčáková & Matulayová, 2012). Service learning se tak od ostatních typů komunitně orientovaných aktivit odlišuje svým propojením s obsahem školního kurikula, snahou obohatit vzdělávací proces lepším pochopením vzdělávacího obsahu, zvýšit občanskou odpovědnost mladých lidí a studentů a posílit komunity (Bringle & Hatcher, 1996; Fiske, 2001; Rusu, Bencic, & Hodor, 2014).

Service learning (SL) je pedagogický přístup, který kombinuje plánovanou výuku a komunitní službu. V závislosti na kontextu, který jej rámuje, může být service learning spojen s akademickým učením (požadavky učebních osnov v různých školních předmětech založené na formálních vzdělávacích standardech) nebo s neformálním učením (cíle učení stanovené pracovníky s mládeží v rámci činností prováděných mládeží v komunitě, spojené se souborem průřezových dovedností nezbytných pro život, které nejsou vázány na konkrétní školní předmět). V rámci této příručky chápeme service learning jako proces, v němž mladí lidé přispívají k řešení skutečných problémů a uspokojování potřeb ve svých komunitách (část komunitní práce), ale činí tak v kontextu učení se zcela konkrétním věcem a získávání konkrétních, předem naplánovaných dovedností a znalostí (vzdělávací část). Učení službou se tak stává komplexním přístupem k takovému učení mladých lidí, jehož cílem není neradostný proces učení, ale učení se prací, a co je důležitější, učení se konáním dobra pro druhé. Service learning v tomto případě kombinuje potřeby komunity a konkrétních příjemců i mladých lidí, což vede k oboustranně výhodnému přístupu, který přináší jasně viditelné výsledky pro komunitu i smysluplné a trvalé učení.

Dobrovolnictví je činnost nebo aktivita vykonávaná jednotlivci (individuálně nebo ve skupinách) za účelem poskytování služby nebo nabízení pomoci druhým nebo určitému společenství, a to bez nároku na odměnu za vykonanou práci a pro obecný prospěch, přičemž zapojení je projevem svobodné vůle zúčastněných osob. Dobrovolnictví může probíhat plánovaně, nebo může být neformální, jako spontánní akt vyplývající z toho, že lidé vidí potřeby druhých a rozhodnou se jednat. Pro účely této příručky se však zaměříme na plánované neboli formální dobrovolnictví, které se uskutečňuje na základě záměru organizací nebo veřejných institucí vytvořit pro občany dobrovolnické příležitosti jako způsob aktivní účasti na životě společnosti.

V této podobě existuje v rámci dobrovolnictví řada postupů a předpisů, které se v jednotlivých zemích liší, ale aby bylo možné činnost nazvat dobrovolnictvím, musí všude splňovat 3 hlavní podmínky: je dobrovolná/vykonávaná na základě svobodné vůle a rozhodnutí; je neplacená (i když dobrovolníkovi vznikají náklady - náklady na činnost, které mohou být proplaceny); je zaměřena na komunitu a veřejné blaho (nikoliv na rodinné příslušníky, ani na generování finančního zisku).

Odborná praxe je období vzdělávání, během něhož student nebo učeň získává specifické znalosti a dovednosti související s jeho studijním nebo pracovním oborem. Odborná praxe je součástí učebních osnov na vysokých a vyšších odborných školách (někdy také na středních školách) a zahrnuje období praktického učení studentů, obvykle mimo vyučování. Během ní přicházejí do styku s reálnými subjekty ve společnosti a na trhu práce, kde mohou prakticky aplikovat teoretické znalosti získané ve škole na konkrétní předměty. Odborná praxe je tedy součástí studijního programu, účast na ní je obvykle povinná, má jasně stanovené cíle výuky spojené s učebními osnovami a na jejím konci ji učitelé vyhodnotí. Ačkoli se koná v komunitě a ve prospěch lidí nebo ze sociálních důvodů, touha po účasti vychází z potřeby studenta učit se a získat praktické dovednosti, nikoli z touhy pomáhat jiným lidem, jako je tomu u dobrovolnictví.

Existují i další typy stáží, které se podobají programům odborné přípravy na pracovišti. V nich se studenti nebo absolventi studijních programů (s vysokoškolským nebo univerzitním diplomem) účastní krátkodobého intenzivního programu, kde se seznamují s určitým povoláním (nebo jeho prvky) tím, že toto povolání vykonávají a chovají se jako zaměstnanci se stejnými úkoly. Tyto stáže nebo praxe jsou nepovinné, konají se na základě svobodné vůle a s jasným zájmem stážisty učit se, získat specifické dovednosti a kariérně se vzdělávat v daném oboru. Tyto doby studia jsou obvykle placené (v závislosti na vnitrostátních právních předpisech), protože stážista plní úkoly a pracuje ve prospěch zaměstnavatele, i když se při tom učí (a tím prospívá sám sobě).

Vzdělávací aktivity jsou všechny druhy činností organizovaných se záměrem dosáhnout jednoho nebo více vzdělávacích cílů, nebo jinými slovy činnosti nabízející plánovanou vzdělávací zkušenost. V práci s mládeží se často vyskytují v různých formách neformálního nebo informálního učení - ať už jde o školení, workshopy, divadelní fóra, hry atd. Mohou být zaměřeny na vlastní tým dobrovolníků, nebo mohou být dobrovolníci těmi, kdo je přiblíží širšímu publiku.

Vzhledem k tomu, že vzdělávací aktivity téměř vždy souvisejí s předmětem činnosti organizace, a tedy s potřebami konkrétní komunity, je snadné je zaměnit za projekt service learning. Jde však o to, že projekt service learningu musí zahrnovat i vzdělávací aktivity. Učební činnost v rámci projektu service learning musí být zaměřena na mladé lidi zapojené do projektu, kteří musí dosáhnout svých učebních cílů tím, že provedou činnost, která přímo slouží komunitě. Pokud je například učební aktivitou školení zaměřené na výuku zásad zdravé výživy a účastníky školení jsou zčásti lidé z komunity a zčásti mladí lidé, se kterými pracujeme, lze argumentovat tím, že se mladí lidé něco naučí, bude naplněna potřeba komunity, takže bychom mohli naše školení prezentovat jako projekt učení službou. V tomto případě jsou však mladí lidé pouze pasivními účastníky, kteří rozvíjejí své znalosti stejným způsobem jako ostatní.

Nevykonávají činnost, jejímž prostřednictvím by se něco naučili, pouze se účastní školení. Pokud se však mladí lidé podílejí na přípravě obsahu školení a materiálů, organizaci logistiky, zajištění hladkého průběhu školení pro všechny účastníky, pořizování fotografií a propagaci školení nebo na výrobě materiálů zveřejněných po školení a jejich šíření za účelem informování většího počtu účastníků, pak se zřejmě jedná o projekt učení službou. Mladí lidé by dosáhli vlastních vzdělávacích cílů (mohlo by jít o plánování akce, logistické dovednosti, fotografování akce, facilitační nebo školící dovednosti, grafický design atd.), byla by naplněna potřeba komunity (potřeba vzdělávat se v oblasti zdravé výživy) a mladí lidé by vlastně nabídli službu, jejímž prostřednictvím by také rozvíjeli své kompetence.

Veřejná/komunitní služba v rámci formálního vzdělávání

Komunitní služba je podobný koncept jako service learning, se kterým se často překrývají. Odkazuje na sociální, environmentální, individuální nebo skupinové aktivity a jejich pedagogické zpracování, které se děje v rámci organizace ve prospěch místní komunity učících se, bez finanční odměny, které jsou upraveny zákonem. V Maďarsku se od roku 2016 stalo potvrzení o vykonání 50 hodin veřejně prospěšných prací v období před a bezprostředně po ukončení střední školy podmínkou pro připuštění k maturitní zkoušce. Organizace školní veřejně prospěšné práce ve státních, obecních, občanských, církevních atd. institucích je úkolem střední školy pod vedením odpovědného ředitele. Třídní učitel/mentor může mít maximálně 5 hodin přípravných setkání se studenty a poté maximálně 5 hodin závěrečných setkání.

Service learning	Dobrovolnictví	Vzdělávací aktivity
= projekt, prostřednictvím kterého mladí lidé přispívají k řešení skutečných problémů a naplňování potřeb, přičemž se učí určité věci a získávají konkrétní, dopředu naplánované dovednosti	= činnost nebo aktivita prováděná jednotlivci (individuálně nebo ve skupinách) ve prospěch ostatních lidí, komunity a obecného blaha	= činnost, která nabízí vzdělávací zážitek
• dobrovolně • neplacená činnost • učení je plánované, zaměřené na účastníky a je klíčovou součástí projektu service learning	• dobrovolné zapojení • neplacená činnost • k učení dochází, ale obvykle bez plánování a následné reflexe	• na základě dobrovolnosti nebo školních osnov • neplacená činnost (obvykle) • učení je plánováno • učení probíhá pouze prostřednictvím účasti, NE prostřednictvím služby komunitě

Přechod od dobrovolnictví k učení se službou

Přechod od dobrovolnických nebo vzdělávacích aktivit k učení se službou lze uskutečnit přidáním jednoho nebo obou následujících klíčových prvků: (1) cíle a obsah vzdělávání související s obsahem služby a (2) znalosti využívané k uspokojování sociálních potřeb. Dalším prvkem umožňujícím přechod od dobrovolnictví nebo vzdělávacích aktivit k service learningu je reflexe (tj. reflektivní rozměr učení i komunitní práce), která souvisí s komunitní prací ve vztahu k obsahu kurikula.

Pojmy service learning a dobrovolnictví vypadají na první pohled velmi podobně, zejména pokud hovoříme o service learningu v neformálním vzdělávání, kde je podobnost opravdu velká.

Existuje však mezi nimi několik rozdílů. Při učení službou je učení, které probíhá u mladých účastníků, záměrné, plánované a pečlivě kontrolované. V případě dobrovolnictví dochází vedle přínosu pro komunitu a dalších (obvykle pozitivních) dopadů na příjemce také k učení dobrovolníků. Jedná se však pouze o vedlejší efekt či bonus, nikoli o hlavní cíl zapojení do dobrovolnických aktivit.

Kromě toho je také rozdíl ve způsobu, jakým tyto aktivity připravují facilitátoři (pracovníci s mládeží, pokud jsou v obou případech účastníky poskytujícími službu mladí lidé). Model učení se službou využívá čtyřstupňový přístup s velmi specifickými prvky a pokyny pro každou fázi projektu, přičemž mladí lidé mají velkou moc při spoluvytváření svého projektu. Cílem je, aby byli aktivně zapojeni do každé fáze a měli možnost učit se během procesu řízení projektu, nikoli pouze při poskytování služby. V případě dobrovolnictví je přístup obvykle odlišný: dobrovolníci se zapojují, aby podpořili určitou věc nebo poskytli službu, činí tak v již existující situaci nebo prostředí s jasně definovanými příjemci se známými potřebami a používají metodu intervence předem určenou organizací, která se daným problémem zabývá. Dobrovolníci tedy věnují svůj čas, energii, dovednosti a nápady již vytvořenému projektu, k jehož realizaci je zapotřebí pouze pracovní síla. To samozřejmě neznamená, že se občas nevyskytnou situace, kdy si dobrovolníci z dané organizace všimnou nějakého problému a z vlastní iniciativy vytvoří a plně realizují projekt ve snaze problém vyřešit. Jedná se však o poměrně vzácný jev.

V dobrovolnictví existuje také mnoho různých způsobů, jak se dobrovolníci zapojují - ujímají se různých částí projektu nebo dobrovolnického programu, přispívají tu a tam podle svých schopností a dovedností, takže program je výsledkem jejich společného úsilí, přičemž každý přispívá trochu nebo hodně. V případě service learningu je to jinak. Pokud se skupina mladých lidí rozhodne jít do projektu, všichni se na něm plně podílejí od začátku až do konce, a tím se stávají jeho vlastníky.

Vzhledem k těmto rozdílům je poměrně snadné přeměnit tradiční dobrovolnickou činnost na projekt učení se službou, a to prostřednictvím pečlivějšího plánování a jasného stanovení vzdělávacích cílů pro zapojené mladé lidi na začátku, aby se mohli během realizace SL rozvíjet a zlepšovat.

Chceme-li navíc standardní dobrovolnickou aktivitu proměnit v service learningový projekt, musíme k ní přidat strukturovaný přístup - od přípravy přes realizaci, reflexi až po oslavu - přičemž každému kroku věnujeme odpovídající pozornost a sledovat, jakou přidanou hodnotu tento metodický přístup mladým lidem přináší. Reflexe a oslava hrají v projektu service learning zásadní roli a více se o nich dočtete v následujících kapitolách této příručky. To samozřejmě neznamená, že se reflexe a oslava nevyskytují při standardních dobrovolnických aktivitách - v kvalitních dobrovolnických projektech jsou součástí profesionálního přístupu k řízení dobrovolníků a souvisejí s motivací a udržením dobrovolníků.

V případě service learningu jsou však tyto prvky nedílnou součástí metodiky. Tyto dva kroky přímo souvisejí s předchozími a mohou zajistit úspěšnou iniciativu service learningu s viditelným dopadem na všechny zúčastněné strany - jak na komunitu (příjemce a partnerskou organizaci), tak na mladé lidi, tj. hlavní aktéry.

Současně se z aktivity service learning může stát pokus o dobrovolnickou činnost, pokud je důraz na učení odložen stranou a prioritou je prvek služby s pozitivním dopadem na komunitu a pozitivní změna, kterou mladí lidé svou činností přinesou.

1.3. O service learningu v národním kontextu

České prostředí

Metoda Service learning staví na tradici dobrovolnictví a podílí se na vzdělávání studentů s pomocí jejich zapojení do „akce“. Tuto inovativní metodu vzdělávání zapojila do výuky i Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, kde v období leden 2022 - leden 2023 realizoval tým studentek oboru Sociální práce s rodinou service learningový projekt „Propojení generací napříč Olomoucí“. Záměrem tohoto projektu bylo zvýšení povědomí o mezigenerační solidaritě a snaha o vzájemnou solidaritu za pomoci realizace edukačních aktivit a propojení jednotlivých generací v Olomouci (více na <https://www.mezisolidarita.upol.cz/>)

Slovenské prostředí

Na Slovensku je service learning poměrně novou pedagogickou strategií pro vzdělávací praxi ve formálním i neformálním vzdělávání, která má však již svoji historii. V posledních letech se však tato strategie začala šířit zejména z jedné slovenské univerzity - Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici ve spolupráci s Platformou dobrovolnických center a organizací (PDCO) a Centrem dobrovolnictví v Banskej Bystrici. Specifikem rozvoje service learningu ve slovenských podmínkách je jeho propojení s výchovou k dobrovolnictví a občanské angažovanosti.

V dubnu 2018 byla Ministerstvem školství, vědy, výzkumu a sportu Slovenské republiky přijata Koncepce výchovy a vzdělávání a přípravy dětí a mládeže k dobrovolnictví. Tato strategie vnímá dobrovolnictví jako průřezové téma a prostor pro zážitkové učení založené na reflexi prožitku, čímž podporuje názor, že děti a mládež by měli pedagogové vést k aktivní participaci, aktivnímu přístupu k řešení společenských problémů, pomoci druhým prostřednictvím dobrovolnických aktivit, ale také k inkluzivnímu chování a prosociálním postojům a hodnotám. Koncepce výchovy a vzdělávání dětí a mládeže k dobrovolnictví na Slovensku vychází z pedagogických principů service learningu a klade si za cíl vytvořit podmínky pro realizaci výchovy k dobrovolnictví na všech stupních škol (včetně vysokých). Koncepce a její realizace by měla přispět k tomu, aby se dobrovolnictví stalo přirozenou součástí životního stylu lidí a komunit na Slovensku, a propojit tak vzdělávání s reálným životem. Existuje možnost školení pro učitele v oblasti service learningu, které nabízí PDCO, ale také dostupná metodika. V mládežnických organizacích je dobrovolnictví součástí neformálního vzdělávání, ale propojení dobrovolnické zkušenosti s procesem učení a reflexe této zkušenosti s mladými lidmi je obvykle velmi vzácným jevem. Proto mnoho dobrovolnických aktivit mladých lidí zůstává "jen" zážitkem bez explicitních vzdělávacích cílů.